

Boldogasszony-sugárút

nevében a fiatal anyaság megszenvedettsége s bája kíséri az örökké bolyongó embert. Talán nem több, nem szebb, nem nevezetesebb, mint bármely vidéki város utcája; kövei, házai, fái, mindene épen olyan és épen annyi, mint más utcáé, de sokszor kora délutáni órák csudálatos fényekkel, színekkel cicomázzák fel, furcsa lényekkel népesítik tele, beszélő köntösbe öltöztetik.

Boldogasszony-sugárút. Tavaly, mikor az ős végig hajtott rajta s utána sodródtak élettelen platán levelek, a hulló arany elfakult álmokat temetett a nedves-könnyű homokos földbe. Fátylakká foszlott álmok ökönyálán bágyadtan csillant meg a napsugár, a tovadöcögő délután ekéje nyomán árnyékok hasadtak a szikkadt földön, felzsongó évek, emlékek körül zümmögtek még egy keveset, azután halál. S az álmok esöztek végnélkül, elállíthatatlanul. Lent a földön rétegre gyűltek, egyik a másikat fődte el s a magyar sivatagtenger homokja elnyelte sorra őket.

Nekem is volt. Hitem, mellyel végigkinlódtam, lázadásom, mellyel végigvilágítottam, céloom, melyet végighurcoltam, vérem, melyet végighullattam ezen az uton. Az őszi fénynek reszketése alatt immár halottat sejtő léptek vittek át, de azért kerestem, vártam, hittem a beváltást bíró kezeket.

Nem jött senki. Erősen alkonyodott s én már az ut végére értem.

Akkor egyszerre megpillántottam Őt. Szinte álom volt. Először azt hittem, hogy rég elfelejtett, rég nem látott szerelmemem, azután amint közelebb értem hozzá, úgy éreztem, hogy az anyám s mikor már előtte álltam, láttam, hogy arról a nőről van szó, akit sohasem láttunk, akiről néha álmodunk, de akinek arcára, alakjára azután nem emlékezünk soha: Ő volt az.

Egy félig felépített templom trónon ült a Boldogasszony. Palástja végigomlott az egész sugáruton telehintve a falevelek aranyával. Arcán ott mosolygott fiatal anyaságának szenvedése és bája és nem hasonlított sem Máriához, sem Szent Katalinhoz, sem Junóhoz, sem Mylittához. A világosságtól, mely mosolyából áradt egy messzi messzi eltítkolt és eltagadott erdélyi városé lett az utca.

Láttam magamat végigmenőben könnyű kedvvel hazulról az iskoláig rajta.

Kisérvén vasárnapi templomozásra egy szőke leányt. Azután lakkcsizmához verődő karddal, egyenes járással indulni messzi végekre.

Azután zsebregyűrt ököllel, lesütött szemmel osonva ki a mezőkre, felejtteni gyalázatot, átkot, beteljesülést.

Azután, . . . Ő felemelte palástja szegélyét s peregtek-peregtek róla az arany levelek és eltemették a homok közé a látomást.

Talán lázadva, megkinozva kaptam fel a fejemet, de Ő, a fel nem épített magyar templomok Boldogasszonya, örökké egyforma, kék ég mosolyával végigsimogatta a szívemet. Talán anyám üzent ebben a mosolygásban, talán a mátkám, talán valaki, akit soha sem láttam, de akiről oly sokszor álmodom, üzent, hogy a magyar homok alá temetett székely álmok fölött majd még elindul újból az élet. Hogy majd tavasszal székely ekevas szánt a magyar parlagon sugárutat s a kifordult rögben felvetődnek ismét az elföldelt álmok. Hogy higgyek, vérezzek, akarjak mert az elveszett földnek a megmaradt földben van a gyökere, hogy nem veszett el, mert a szegedi Boldogasszony-sugárutban benne van a székelyudvarhelyi Bethlen-utca.

Tavaly. Mikor az ős végighajtotta lovait rajta s utána sodródtak élettelen platánlevelek, egy forró délutáni órán beszélő köntösbe öltözött a Boldogasszony utja.

Udvarhelyi.

IRODALOM.

A magyar művelődéstörténet újabb irodalmából.

— Uj megállapítások az Árpád-kori művelődéstörténelemben. —

A magyar történelem számára alapvető jellegű az, amiben sikerül itt az ezeréves fejlődés igazi gyökereit megtalálnunk. És sokban megtaláltuk, úgyhogy az Árpád-kori történelem képe főleg 1912. óta kezd egészen újjá alakulni. A korábbi történelmek nagyon érthetően főleg az államélet, a közhatalmi tényezők fejlődését keresték: ezek mindig hangosabbak, a közrend megteremtésére szükségesebbek is voltak és szembetünőbb sikereket és veszteségeket mutattak; a közélet szereplői számára tanulságosabbaknak, hasznosabbaknak tűntek föl; a közműveltség nemzeti tartalmában az államélet történetének vázlatát ismerni és tanítani sürgősebb iskolai szükséglet volt, mint fölismerni a régi tömegélet csendes, ritkán fölviharzó mélységeit. Csak a mai magyar társadalom figyelme kezd immár ráirányulni a szociális életre s hamarosan, hirtelen belesodródott az élet legválságosabb forgatagába, örvényébe is. A történettudomány talán azért, mert ezt az új érdeklődést megérezte; de meg azért is, mert a politikai tényezők történeti adatait már kimeríteni látszott s e téren új fölfedezéseket nem várhatott; végül azért, mert a milleniumi ünnepek alkalmat adtak társadalmi intézményeknek arra, hogy a modern történelem magaslatán foglalkozzanak messze visszanyúló multjok emlékeivel: ez a modern és kritikus történettudomány rövid néhány év alatt nagyot haladt a legrégebb magyar társadalom gyökereinek megismerésében.

Miben mutatkoznak az Árpád-kori művelődéstörténet új megállapításai?

Eddig ismertük Kézainak, vagy a korabeli krónikásnak s az Árpád-kor után, jó későn készült többi krónikásnak azt a nevezetes adatát, hogy 108 ősi, honfoglaló magyar nemzetség volt; Karácsonyi kidolgozta három kötetben ábc rendbe szedeit 189 nemzetség történetét, mint megannyi külön monografiát, hozzacsatolva Csomától e nemzetségek alig negyedeinek címetanát, amennyit töredékekből, késői nyomokból nehéz visszakövetkeztetésekkel le lehetett irni és részben megfesteni. Teljesen hiányzott a legrégebb magyar nemzetségek együttes, összehasonlító története. A kolozsvári művelődéstörténeti katedrán immár elkészült e történet, mely megállapította a legrégebb magyar nemzetségek ősi, eredeti elhelyezkedését csaknem mind a Dunántul, főleg Zalavármegyében és a Drávától északra fekvő közelebbi területeken. A honfoglalók tehát úgy látszik délnyugat felé áramlottak s a mindig legkultúraltabb magyarországi területen, a római Pannoniában állapodtak meg először, aztán lassankint innen áramlottak visszafelé északra és keletre, itt leginkább a felső Tisza, a Szamos, Körösök és Maros völgyébe. Megállapította ez a művelődéstörténet a nemzetségi birtokok eloszlását megyék szerint, különválasztva a leggazdagabb kevés nemzetséget, a huszonöt megyében birtokos Csákokat, a 19—14 megyebeli Gut-Keled, Hont Paznár és Aba nemzetséget s b. a nemzetségek nagyobb felétől, százháromtól, kik csupán egy-egy megyében voltak birtokosok, tehát csaknem proletárok az igazán gazdag nemzetségekhez képest.